

Kvalitetsgranskning av fritidshem i Järfälla kommun

Inledning

Skolinspektionen har under augusti till december 2009 genomfört en kvalitetsgranskning av kvaliteten i fritidshem. Närmare 80 fritidshem i 17 kommuner har besökts. Fem fritidshem i Järfälla kommun ingår i granskningen och dessa är fritidshemmen vid Fastebolskolan, Sandviksskolan, Ulvsättraskolan, Kolarängskolan och Aspnässkolan.

Bakgrund

Fritidshemmen utgör en stor del av svenska barns vardagsliv. Många barn tillbringar huvuddelen av sin aktiva fria tid under eftermiddagar och lov på fritidshemmen. Vistelsetiderna kan vara långa, särskilt för de yngre barnen. Vistelsen i fritidshemmen är visserligen inte obligatorisk men i praktiken saknar många barn och föräldrar möjliga alternativ. Den nationella statistiken visar att antalet barn i fritidshemmen har tredubblats sedan 1990. Barngruppernas storlek har ökat kraftigt och personaltätheten har minskat. Denna kvalitetsgranskning syftar till att få en bild av om barnen i de granskade fritidshemmen erbjuds en god pedagogisk verksamhet och en god omsorg och peka på utvecklingsområden men också förtjänster i de berörda verksamheterna.

Granskningsområden

Kvalitetsgranskningen har fokus på kvaliteten i den verksamhet som erbjuds barn i fritidshemmen under morgnar, eftermiddagar och lov. Skolinspektionen har i granskningen utgått från följande frågeställningar.

1. **Erbjuder fritidshemmen en meningsfull verksamhet?**
 - Upplever barnen verksamheten som stimulerande och lustfylld?
 - Anpassas verksamheten till barns olika ålder, mognad, kön, intressen och erfarenheter?
2. **Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?**
 - Finns det en medveten avsikt med verksamheten?
 - Syftar den till att utveckla barnen emotionellt, socialt, fysiskt och intellektuellt?
3. **Är omsorgen om barnen god?**
 - Finns det förutsättningar att erbjuda barnen en fysiskt god vistelsemiljö som är säker och trygg?
 - Finns det förutsättningar för barnen att skapa nära och positiva relationer till såväl kamrater som personal?

(Författningssammanställning till granskningens frågeområden – se bilaga)

Tillvägagångssätt

Varje fritidshem har besökts under två dagar. Verksamhetsbesök, intervjuer med barn, föräldrar, personal och ledning har genomförts. Dessutom har personal samt barn i årskurs 4 svarat på enkäter. Skolinspektionen har också intervjuat representanter för den politiskt ansvariga nämnden och dess förvaltning. Ledningen för respektive fritidshem har sakgranskat beskrivningar och bedömningar.

Övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningen kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Kvalitet i fritidshem".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens iakttagelser**Fastebolskolan**

Fastebolskolan är en skola med förskoleklass och årskurserna 1-5. På skolan finns det fyra fritidshemsavdelningar, en för förskoleklassen med 37 barn, en för årskurs 1 med 44 barn, en för årskurs två med 61 barn och en för årskurs 3 med 25 barn. Fastebolskolan har även en fritidsklubb för de äldre barnen, 10-12 år, med 62 barn inskrivna (observera att den öppna fritidsverksamheten inte berörs av denna kvalitetsgranskning). Fritidshemmet har egna lokaler i anslutning till klassrummen. Klassrummen kan användas för fritidshemsverksamhet när det behövs. Fritidsklubben har tillgång till idrottshallen och musikrummet på eftermiddagarna. Under morgonmorgonen är barnen på fritidsklubben, och äter frukost i matsalen. I genomsnitt är det omkring 190 barn som äter mellanmål. Vid uteverksamhet använder fritidshemmet sig av skolgården som erbjuder mycket stora ytor. På skolgården finns en stor klätterställning form av en drake som är populär att leka i. Ett litet skogsområde angränsar till skolgården och där får barnen både organiserad verksamhet och tillfällen till fri lek. Fritidshemmet ligger i ett socioekonomiskt stabilt område. Det finns runt 50 barn med annat modersmål än svenska på fritidshemmet. Sammanlagt är det runt 12 språkgrupper. På fritidshemmet arbetar 15 personer varav tio har fritidspedagog- eller förskollärarytbildning.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Barnen har ett varierat utbud av material och leksaker för de fria aktiviteterna, vilket även är anpassat för olika åldrar. På fritidshemmet kan barnen varje dag välja på ett antal aktiviteter att göra, exempelvis pyssel, bygglek, spela spel eller att vara utomhus, varav en del är planerade och ledda av personalen. Barnen har också möjligheter att delta i olika kulturella aktiviteter. På fritidshemmets avdelningar finns inte någon strukturerad form för arbetet med att ge barnen möjlighet till inflytande över vad som sker i verksamheten. Dock beskriver barn och personal att barnen alltid kan välja eller önska olika aktiviteter som man erbjuder eller vill göra. På loven promenerar man ofta till bland annat badet, bowlinghallen, ishallen eller gör andra längre utflykter. Föräldrar uppger att de till största del är nöjda med det innehåll i verksamheten som erbjuds barnen och uppger att personalen är engagerade i sitt arbete. Barnen har samling eller stormöte en gång i månaden. Här ges alla, men i synnerhet de äldre barnen, möjlighet att föra fram åsikter och önskemål om verksamheten.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen vid fritidshemmet på Fastebolskolan får tillgång till ett varierat utbud av såväl fria som särskilt förberedda aktiviteter. Verksamheten för de äldre barnen är anpassad för åldersgruppen. De äldre barnen har möjlighet att påverka verksamhetens innehåll, dock behöver de yngre barnens möjligheter till inflytande öka.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen använder sin planeringstid för att bestämma vilka aktiviteter som ska genomföras och de utvärderar hur veckans aktiviteter har fungerat. De utgår från Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem" och läroplanen när de gör sin grovplanering. Personalen utvärderar sin verksamhet i förhållande till kommunala och nationella mål och krav framförallt i samband med att kvalitetsredovisningar upprättas. Nästan all personal har deltagit i kompetensutveckling med inriktning mot fritidshem och barns språkutveckling. Informationen till föräldrarna och barnen om fritidshemmets verksamhet sitter uppsatt i avdelningarnas hallar. Personal, skolledning och föräldrar anser dock att den information som ges kan förbättras. Föräldrarna efterlyser därför mer och bättre information om verksamheten. Några diskussioner tillsammans med föräldrarna om fritidshemmets uppdrag har inte förts. Det finns inte någon uttalad strategi för arbetet med att motverka traditionella könsmonster och diskussioner angående detta förs inte i personalgruppen.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Arbetet med att nå ut med relevant information om verksamheten till föräldrarna och barnen behöver förbättras. Vidare behöver fritidshemmet utveckla arbetet med att motverka traditionella könsmonster så att det blir mer aktivt och genomtänkt.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personal som Skolinspektionen talat med menar att de ger barnen en god omsorg, vilket också bekräftas av både barn och föräldrar. När det gäller tillsynen så finns enligt personalen rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Det finns möjligheter för barnen att dra sig undan för lugn och ro och lek i avskildhet. Relationerna mellan barnen är enligt Skolinspektionens iakttagelser och samtal med barn, personal och föräldrar goda. I samtal med barnen framkommer att de tycker om och känner sig trygga med personalen. Barnen säger att det alltid finns en vuxen att vända sig till om något händer och att de bryr sig och tar tag i saker för att det ska bli bättre. Det finns till exempel tid för att tillsammans med barnen läsa bok eller spela spel. Stämningen på skolan uppges vara god och barnen har i olika omfattning kamrater att leka med. Enligt rektorn och personalen bedrivs ett strukturerat värdegrundsarbete som omfattar skola och fritidshem som en helhet. Barnen är på olika sätt delaktiga i detta arbete. Värdegrundsarbetet utvärderas en gång om året.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen av barnen vid Fastebolskolans fritidshem är god och att personalen har goda relationer till barnen.

Sandviksskolan

Sandviksskolan är en skola med förskoleklass och årskurserna 1-5. Fritidshemmet har 93 barn fördelade på tre avdelningar. Två grupper finns för barn i förskoleklass och årskurserna 1-2 med 32 respektive 31 barn inskrivna. En grupp för barn i årskurs 3 har 29 inskrivna barn. Gruppen för årskurs tre delar lokaler med fritidsklubben som också finns på skolan. Fritidsklubben är en verksamhet för årskurs 4-5 där barnen är antingen inskrivna, 25 barn, eller deltar i den öppna verksamhet som erbjuds (observera att den öppna fritidsverksamheten inte omfattas av denna kvalitetsgranskning). Fritidsklubben har egna lokaler men kan på eftermiddagarna även utnyttja skolans lokaler. Det är cirka 120 barn från fritidshemmet och fritidsklubben som äter mellanmål och åtta personer ur personalen äter då tillsammans med barnen. På Sandviksskolas fritidshem arbetar tre fritidspedagoger och tre barnskötare. På fritidsklubben arbetar en förskollärare, en socionom och en fritidsledare. Utöver dessa arbetar en barnskötare och en lärare på fritidshemmet som förstärkning. Fritidshemmets utemiljö består av en stor gård där det finns gungor och klätterställningar. Det finns även en rink och en frisbeegolfbana på skolgården som barnen kan använda. Skolan har nära till såväl basketbollsplan som fotbollsplan. Fritidsklubbens barn leker på den intilliggande basketbollsplanen. De har även möjlighet att använda skolgården till lek.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Vid fritidshemmet på Sandviksskolan kan barnen delta i särskilt förberedda eller spontana vuxenledda aktiviteter nästan alla dagar i veckan. Fritidshemmet använder skolans idrottssal två dagar i veckan. Barnen har även möjlighet att själva välja vad de vill göra, som pyssel, spela spel, bygglek eller utelek. Utbudet av materiel och lekredskap framstår som stimulerande och varierat. I samtal med barnen framkommer att de har möjligheter att påverka verksamheten vilket också bekräftas av personalen som berättar att de tar med barnens, ofta muntliga, förslag till samlingarna varje fredag. Barnen är ute varje dag efter skoldagens slut fram till mellanmålet och då är personalen också närvarande. Fritidshemmet gör ofta utflykter till skogen. På loven kan exempelvis bad, skridskoåkning och olika utflykter erbjudas. På fritidsklubben finns det olika aktiviteter att välja mellan, bland annat pingis och biljard. På fritidsklubben har de ofta styrd verksamhet ute på fotbollsplanen som ligger i närheten av skolan och i skolans idrottssal tre dagar i veckan för rörelseaktiviteter där är frivilligt att delta. På fritidsklubben finns möjlighet att sitta ner och läsa eller spela något av de spel som finns där. I samtal med barnen framkom att de upplever sig ha möjlighet att påverka innehållet i verksamheten. Till exempel finns en förslagslåda där barnen kan föreslå olika aktiviteter. Barnen anser även att de vuxna hjälper till med genomförande av olika aktiviteter, vilket också bekräftas av personalen som ser det som en viktig uppgift. Barnen har också möjlighet att en gång i veckan spela tv-spel, vilket uppskattas av barn och personal.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen på fritidshemsavdelningarna har inflytande över verksamhetens innehåll. Verksamheten är anpassad till barnens olika åldrar, mognad och intressen. Planerade och spontana aktiviteter ger barnen kunskaper om omvärlden och då framförallt gällande natur och närmiljö. Även under loven är verksamheten stimulerande och lustfylld för barnen. Skolinspektionen bedömer sammantaget att fritidshemmet för barnen vid Sandviksskolan erbjuder barnen en meningsfull fritid.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?*Vad har Skolinspektionen sett?*

I Sandviksskolans fritidshem har tre personer ansvar för planeringen av all fritidshemsverksamhet. Därefter delger de den övriga personalen om vad som ska göras under veckan. När och hur de delger varandra varierar mellan de olika grupperna. När någon i personalen är borta avstår man ofta att genomföra den planerade verksamheten. På Sandviksskolan ligger ansvaret för fritidshemmets pedagogiska utveckling på en utvecklingsledare. De pedagogiska utvecklingsledarna träffar ledningen en gång i veckan och kan då lyfta olika verksamhetsfrågor. Personalen anser att ledningen är förtrogen med verksamheten, men att de inte deltar aktivt i den. Granskningen visar att personalens kännedom om och tillämpning av de mål och krav som styr verksamheten varierar inom fritidshemmet. Vidare framkommer genom skolledning och personal att det även varierar i vilken grad styrdokument, inom personalgruppen, används som utgångspunkt för planeringen av verksamheten. Informationen till föräldrarna och barnen om fritidshemmets verksamhet sitter uppsatt i avdelningarnas hallar, mejlas till alla föräldrar och finns även på fritidshemmets hemsida. Personal, skolledning och föräldrar anser dock att den information som ges kan förbättras. Föräldrarna efterlyser därför mer och bättre information om verksamheten. Några diskussioner tillsammans med föräldrarna om fritidshemmets uppdrag har inte förts. Det finns inte någon uttalad strategi för arbetet med att motverka traditionella könsmonster och diskussioner angående detta förs inte i personalgruppen.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Ledningen behöver säkerställa att all personal har kännedom om det nationella uppdraget i läroplan, skollag och Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem" och att verksamheten utformas i enlighet med dessa. Alla anställda behöver därtill vara väl införstådd i den erbjudna verksamhetens pedagogiska syfte och dess planering. Arbetet med att nå ut med relevant information om planering och syfte med verksamheten till föräldrarna och barnen behöver förbättras. Vidare behöver fritidshemmet utveckla arbetet med att motverka traditionella könsmonster så att det blir mer aktivt och genomtänkt.

Är omsorgen om barnen god?*Vad har Skolinspektionen sett?*

Samtlig personal som Skolinspektionen talat med menar att de ger barnen en god omsorg, vilket också bekräftas av både barn och föräldrar. Personalen är engagerad i barnen och deras aktiviteter och försöker vara uppmärksamma på om någon behöver en vuxen att tala med eller få lite extra uppmärksamhet. Barnen säger att de vuxna är bra och att det, om man blir ledsen, finns både vuxna och barn som tröstar. Överlag beskrivs stämningen på fritidshemmet som god, även om konflikter kan förekomma. När det gäller tillsynen så finns enligt personalen rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Utemiljön på Sandviksskolan är öppen och personalen kan ganska lätt skaffa sig en överblick över hela skolgården, samtidigt anser personalen att de har fullt upp med att försäkra sig om var barnen är, men anser sig trots detta ha tillsyn över barnen. Mellanmålssituationen upplevs som rörig av både barnen och personalen vilket också Skolinspektionen noterade.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen av och säkerheten för barnen med nuvarande rutiner fungerar vid Sandviksskolan fritidshem. Personalen har goda relationer till barnen och försöker se varje barn och möta dem utifrån olika önskemål och behov. Fritidshemmet behöver dock vidta åtgärder för att skapa en lugnare måltidssituation.

Ulvsättraskolan

Ulvsättraskolan är en skola med förskoleklass och årskurserna 1 – 5. Skolan är belägen i ett flerbostadsområde nära centrum i Kallhäll i Järfälla kommun. På skolans fritidshem finns fem avdelningar. Tre avdelningar för barn i förskoleklassen och årskurserna 1 – 2 med cirka 40 barn och en för barn i årskurs 3 med 47 barn. Vidare finns en avdelning (fritidsklubb) för barn i årskurserna 4 – 5 med cirka 40 barn, varav 15 är inskrivna i fritidshemmet (observera att denna kvalitetsgranskning inte berör den öppna fritidsverksamheten). Avdelningarna har tillgång till egna "fritidshemslokaler". Vid utevistelse använder fritidshemmet skolgården som är stor, har träd och buskage med tillgång till fotbollsplan och varierande lekredskap. Det finns också en närliggande idrottsplats i direkt anslutning till skolan. Fritidshemmet är öppet mellan klockan 6.30 – 17.30. De flesta barn har eftermiddagsomsorg, men några har också morgonomsorg. Frukost och mellanmål serveras i skolans matsal. Inom personalgruppen finns det två fritidspedagoger, två förskollärare samt 11 barnskötare. Totalt arbetar 15 personer på fritidshemmet.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

På Ulvsättraskolans fritidshem kan barnen varje dag välja på ett antal aktiviteter, exempelvis skapande verksamhet, bygglek, bakning, spel samt lekar och idrottsaktiviteter inne eller ute. Vissa aktiviteter är planerade och fasta varje vecka, så som skapande verksamhet och idrottsaktiviteter. Under skolveckorna gör fritidshemmet vanligtvis inte några längre utflykter utan det mesta sker på eller i närheten av fritidshemmet. På loven erbjuds aktiviteter i form av bad (årskurs 4-5), skogsutflykter och utflykter utanför närområdet. Personalen deltar i flera av barnens aktiviteter såväl inne som ute. De flesta av barnen i årskurs 3 går på fritidshemmet och har ett nära samarbete med fritidsklubbens verksamhet, vilket barnen uppskattar mycket. Både barn och föräldrar uppger att de är mycket nöjda med den verksamhet som erbjuds och säger också att personalen visar ett stort engagemang i sitt arbete.

Det saknas ett genomtänkt och medvetet arbete för att ge barnen möjlighet till ansvar och inflytande i verksamheten även om barnen utifrån ålder och mognad får önska vad de vill göra inom givna ramar och ibland har personalen samlingar, där önskemål och förslag till aktiviteter tas upp.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att fritidshemmet vid Ulvsättraskolan överlag erbjuder barnen en variation av olika aktiviteter anpassade till barnens olika åldrar, mognad och intresse. Planerade och spontana aktiviteter under loven ger barnen kunskaper om omvärlden och då framförallt när det gäller närmiljön och skogsutflykter. Barnens möjlighet till ansvar och inflytande över verksamhetens utformning och innehåll behöver dock ges en tydligare struktur för att säkerställa att barnen utvecklar förståelse för den demokratiska processen och tillit till sin egen förmåga.

Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?*Vad har Skolinspektionen sett?*

Personalen har avsatt fyra timmar planeringstid per vecka, varav en timme används till gemensam fritidshemsplanering och en timme till enskild planering. Resterande två planeringstimmar används till skolsamverkan. En avdelning uttrycker att fritidshemmets planeringstid inte räcker till. Två gånger per termin har personalen en gemensam konferens som bland annat används till föreläsningar och kursplanearbete. Personalen utvärderar verksamheten varje år inför kvalitetsredovisningen. Skolledningen deltar varannan vecka på fritidshemmets planeringar för att stötta personalen till reflektion, återkoppling och dokumentation av fritidshemmets arbete i syfte att utveckla och förbättra dess verksamhet med utgångspunkt från styrdokument, nationala mål och riktlinjer. Personalen planerar och utvärderar fritidshemmets verksamhet för att erbjuda en bra verksamhet utifrån barnens behov och önskningsar. Dock finns det enligt personalen inte någon uttalad strategi för arbetet med att motverka traditionella könsmonster, men personalen uttrycker en medvetenhet kring sin egen roll ur ett könsöverskridande perspektiv. Fritidshemmets personal informerar föräldrar om verksamhetens aktiviteter muntligt, sätter upp anslag på avdelningen eller skickar en lapp hem. Tillsammans med skolan har fritidshemmet ett gemensamt informationsmöte en gång per år. Föräldrar uppger dock att de inte känner till eller ha fått information om fritidshemmets uppdrag och mål. Föräldrar uttrycker att den skriftliga informationen inte fungerar till fullo, medan den muntliga dialogen är mycket bra. "Dialogen med personalen är suverän, den funkar klockrent" säger en förälder.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att ledningen är väl förtrogen med fritidshemmets dagliga verksamhet och med det nationella uppdraget och tar aktiv del i verksamhetens pedagogiska utveckling. Fritidshemmets personal planerar och utvärderar fritidshemmets verksamhet för att erbjuda barnen aktiviteter utifrån barnens upplevda behov och önskningsar. Dock behövs ytterligare arbete för att utveckla den pedagogiska verksamheten så att den i högre utsträckning tar sin utgångspunkt i skollag, läroplan och Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem". Personalen behöver också säkerställa att informationen till barn och föräldrar om verksamhetens planering och uppdrag blir tydlig. Vidare behöver fritidshemmet utveckla strategier för att motverka traditionella könsmonster så att arbetet blir aktivt och genomtänkt.

Är omsorgen om barnen god?*Vad har Skolinspektionen sett?*

All personal som vidtalats säger sig ge barnen en god omsorg, vilket bekräftas av både barn och föräldrar. När det gäller tillsynen så finns det rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Föräldrar uppger att tryggheten är mycket god. När det är som mest intensivt i verksamheten uttrycker både barn och personal att det kan upplevas som stimmigt och ljudvolymen upplevs hög. Barnen har på vissa avdelningar möjlighet att gå "undan" för att få lugn och ro, medan andra avdelningar inte har samma möjligheter. Fritidshemmets personal är engagerad i barnens aktiviteter och uppmärksammar om någon behöver en vuxen att tala med. Personalen försöker avsätta tid för de barn som behöver lite extra omsorg och hjälp, men de upplever det svårt när andra barn samtidigt önskar uppmärksamhet. Barnen säger dock att det alltid finns en vuxen att vända sig till om något händer och personalen bryr sig om och tar tag i saker för att det ska bli bättre. Personalen uttrycker att det uppstår en del konflikter mellan barnen då det är många barn på liten yta. Både barn och per-

sonal upplever dock att klimatet överlag är bra mellan barnen. Fritidshemmet arbetar aktivt med värdegrundsfrågor.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen och säkerheten är god för barnen vid Ulvsättraskolans fritidshem. Personalen strävar efter att se varje barn och möta dem utifrån olika önskemål och behov. Dock behöver åtgärder vidtas för att säkerställa att personalen har möjlighet att stödja barnen utifrån varje barns behov samt erbjuda en god pedagogisk verksamhet för alla barn. Vidare bedöms att åtgärder behöver vidtas dels så att barnen får möjlighet att dra sig undan för att få lugn och ro när det behövs, dels för att minimera riskerna för konflikter.

Kolarängskolan

Kolarängskolan är en skola med förskoleklass och årskurserna 1-5. Skolan är belägen i ett hyreshus-, villa- och radhusområde i Kallhäll i Järfälla kommun. På skolans fritidshem finns tre avdelningar. Två avdelningar för barn i årskurserna F-2 med 106 barn respektive 65 barn, en för barn i årskurs 3 med 50 barn. Vidare finns en avdelning (fritidsklubben) för barn i årskurserna 4-5 med cirka 20 barn inskrivna och 30 barn som inte är inskrivna (observera att denna kvalitetsgranskning inte berör den öppna fritidsverksamheten). Barnen delas in i grupper utifrån valda aktiviteter. Avdelningarna har tillgång till egna fritidshemslokaler, klassrum, och idrottshall. Vid utevistelse använder fritidshemmet skolgården som är stor med varierande terräng med tillgång till lekredskap, bollplaner, bandyrink samt ett skogsområde i nära anslutning till gården. Fritidshemmet har öppet mellan klockan 6.30 – 17.30. Merparten av barnen har eftermiddagsomsorg och ca 50 barn har morgonomsorg. Mellanmålet äter barnen gruppvis i skolans matsal. Inom personalgruppen finns fem fritidspedagoger, en fritidsledare, en socionom, två förskollärare, en lärare för de yngre åren samt några barnskötare. Ett flertal av personalen arbetar deltid eller innehar en kombinationstjänst. Totalt arbetar 21-personer på fritidshemmet.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

På Kolarängens fritidshem kan barnen välja på ett antal aktiviteter exempelvis skapande verksamhet, spel, bygg/konstruktion samt lekar och idrottsaktiviteter inne eller ute. Vissa aktiviteter är planerade av personalen och fasta varje vecka så som skapande verksamhet, gymnastik, fotboll, tjej- och killklubb. Under skolveckorna gör fritidshemmet utflykter i närområdet för att lära känna sin närmiljö och kommun. På loven erbjuds ibland längre utflykter till exempelvis museer och "lekland", men barnen är också ofta kvar på fritidshemmet för att bara koppla av och ta det lugnt. Både barn och föräldrar säger att de är mycket nöjda med den verksamhet som erbjuds och personalen visar ett stort engagemang i sitt arbete. Personalen introducerar och deltar i flera av barnens aktiviteter både ute och inne. De flesta av barnen i årskurs 3 går på fritidshemmet, men i årskurs 4 väljer många barn att inte börja i fritidsklubbens verksamhet. Barnen på fritidshemmet ges utifrån sin ålder möjlighet till inflytande över verksamheten vid samlingen varje dag, där barnen får välja mellan olika aktiviteter. För årskurs 3 finns också en förslagslåda.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att fritidshemmet vid Kolarängskolan erbjuder barnen en meningsfull fritid genom en variation av olika aktiviteter. Verksamheten som är anpassad till barnens olika åldrar, mognad, intressen, är stimulerande och lustfylld. Planerade och spontana aktiviteter ger barnen kunskaper om omvärlden och närmiljön. Barnen har inflytande över verksamhetens innehåll genom strukturerade samlingar och förslagslåda.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

De personer i personalen som arbetar heltid har avsatt sex timmar till gemensam och enskild planering per vecka. Varje vecka har personalen tid för gemensam planering av verksamheten i fritidshemmet. Biträdande rektorn leder mötet. En gång i veckan träffar biträdande rektorn avdelningsansvariga för att diskutera utvecklingsfrågor. Skolledningen initierar vid upptakten på hösten pedagogiska diskussioner, utifrån styrdokumentens mål och riktlinjer. Personalen gör uppföljning och utvärdering av verksamheten två gånger per år. Personalen planerar och utvärderar verksamheten för att erbjuda en verksamhet utifrån uppsatta mål, barnens behov och önsknings. Dock framkommer i intervju med personalen att det råder viss osäkerhet om vilka områden som är utvecklingsområden för verksamheten i fritidshemmet.

Det finns enligt personalen inte någon uttalad strategi för att motverka traditionella könsmönster. De har organiserat "tjej- respektive killgrupper" utifrån barnens intresse och önsknings. Detta har skett utan att reflektera över möjligheten för barnen att pröva och utveckla förmågor och intressen oberoende av könstillhörighet. Fritidshemspersonalen informerar om verksamhetens aktiviteter genom att sätta upp lappar och anslag på avdelningen, månadsblad och via skolans hemsida. Fritidshemmet har egna föräldramöten och Öppet Hus. Föräldrar säger sig få god information om vad som händer och sker, dock inte om fritidshemmets mål och uppdrag.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att skolledningen är väl förtrogen med den dagliga verksamheten och tar aktiv del i verksamhetens pedagogiska utveckling i förhållande till skollagen, läroplanen och Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem". Personalen har kännedom om de olika styrdokumenterna, men all personal är inte införstådda med fritidshemmets egna mål för utveckling. Fritidshemmets personal planerar och utvärderar verksamheten och erbjuder en bra verksamhet utifrån barnens behov och önsknings. Fritidshemmet behöver utveckla arbetet med att motverka traditionella könsmönster så att arbetet blir mer aktivt och genomtänkt.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Samtliga personer i personalen som vidtalades menar att de ger barnen en god omsorg, vilket bekräftas av både barn och föräldrar. Gällande tillsynen finns nedtecknade rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Föräldrar uppger att de upplever tryggheten mycket god. För att få ett lugnare klimat och minskad ljudvolym försöker personalen sprida ut barnen i olika aktivitetsgrupper inne och ute. Det finns mysrum som det är tänkt att barnen ska kunna gå till när de vill

få lugn och ro, men de yngre barnen uppger att rummen ofta i stället används till kuddkrig eller bygglek. Det enda stället de säger sig kunna gå undan till för att få lugn och ro är utomhus. På avdelningen med 106 barn kan miljön enligt personalen upplevas som stressig och högljudd. Personalen är engagerad i barnen och deras aktiviteter och uppmärksammar om någon behöver en vuxen att tala med. De försöker också ge tid till de barn som behöver lite extra omsorg och uppmärksamhet, men enligt personalen kan det bli på bekostnad av de andra barnen i verksamheten. Fritidshemmet strävar efter att ge både omsorg, tillsyn och pedagogisk verksamhet. De yngre barnen får ett större utrymme för omsorg och tillsyn än de äldre. Årskurs 3 har fått en egen avdelning för att ha större möjlighet att erbjuda en verksamhet som är mera riktad till de äldre barnen. Enligt personalen är klimatet bra mellan barnen även om det är något tuffare bland de äldre barnen. Fritidshemmet arbetar aktivt med värdegrundsfrågor. På hösten görs varje år en kartläggning av varje barn genom sociogram för att ge trygghet och motverka utanförskap och mobbning.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen av och säkerheten för barnen är god vid Kolarängskolans fritidshem. Personalen har goda relationer till barnen och strävar efter att se varje barn och möta dem utifrån olika önskemål och behov. Dock behöver åtgärder vidtas för att säkerställa att personalen har möjlighet att stödja varje barn utifrån barnets behov samt erbjuda en god pedagogisk verksamhet för alla barn. Vidare bedöms att åtgärder behöver vidtas så att barnen får möjlighet att dra sig undan för att få lugn och ro när det behövs.

Aspnässkolan

Aspnässkolan ligger i centrala delen av Järfälla och är en enparallellig skola med förskoleklass och årskurserna 1-5. Rektorn är nyanställd sedan augusti 2009. På skolans fritidshem finns tre avdelningar med totalt 87 barn inskrivna. Cirka 80 av dem har ett annat modersmål än svenska. En avdelning har 22 förskoleklassbarn och de andra två har 31 respektive 36 barn i åldrarna 7-10 år. Det finns också en fritidsklubb på skolan. Det finns ett visst samarbete mellan fritidsklubben och fritidshemmet när det gäller de äldre barnen på fritidshemmet. På skolan finns även öppen förskola, förskola, så kallad förberedelseklass som tar emot barn som är nyanlända i Sverige och resurscenter. Förskoleklassens fritidshem delar lokaler med förskoleklassen. De övriga avdelningarna har egna lokaler i anslutning till klassrummen. Fritidshemmet har även tillgång till skolans idrottssal. Vid utevistelsen använder fritidshemmet skolgården och även förskolans gård. Skolgården erbjuder mycket öppen yta och en del lekredskap. En multisportarena är snart färdigbyggd i anslutning till skolgården. Fritidshemmet har öppet mellan 06.30- 17.30. Vid mellanmålet äter alla avdelningarna samtidigt i matsalen och det är cirka 80 barn som äter mellanmål varje dag. Det är nio personer från personalen med vid mellanmålet. Barnen på fritidshemmet äter tillsammans med kökspersonal och fritidshemspersonal frukost på en av avdelningarna. I personalgruppen finns ingen utbildad fritidspedagog däremot finns det två utbildade förskollärare som arbetar i förskoleklassens fritidshemsavdelning.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

På Aspnässkolans fritidshem har barnen olika aktiviteter att välja mellan. Fritidshemmet erbjuder, framförallt på avdelningarna för årskurs 1-3, vid flertalet eftermiddagar i veckan, särskilt förberedda vuxenledda aktiviteter, bland annat pyssel med olika material. Barnen kan även välja att spela pingis, spela spel, rita, vara ute med mera. På avdelningarna för årskurs 1-3 finns även möjlighet att utnyttja

snickarrummet fritt, vilket innebär att barnen kan vara där när de vill. Det finns även en del, av personalen förberett, pyssel i snickarrummet. Fritidshemmen har även tillgång till skolans idrottshall där aktiviteter erbjuds under ledning av en vuxen. Skolgården används flitigt i verksamheten genom både styrda aktiviteter och fri lek. Gården innehåller stora ytor och möjligheter till olika typer av lek, bland annat kojbyggen, rollekar och lek med olika lekredskap. Barnen har varje vecka samling eller städmöte. Här ges alla, men i synnerhet de äldre barnen, möjlighet att föra fram sina åsikter och önskemål om verksamheten som också tillmötesgås. Vidare finns det möjlighet för barnen att använda den förslagslåda som finns på avdelningarna.

Vad har Skolinspektionen bedömt?

Verksamheten i Aspnässkolans fritidshem är varierad och anpassad till barnens olika åldrar, mognad och intressen. De äldre barnen i Aspnässkolans fritidshem har inflytande över verksamhetens innehåll och utformning. Dock behöver åtgärder vidtas för att säkerställa att även de yngre barnen ges möjlighet att delta i en demokratisk process.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Det är barnskötarna i fritidshemsverksamheten för förskoleklassen, som ansvarar för verksamhetsplaneringen på förskoleklassen fritidsavdelning. Varje tisdag träffas personalen på de övriga två avdelningarna för att prata om barnen och planera den dagliga verksamheten. Det finns inte några regelbundna möten där personal från alla avdelningar träffas. Personalen på fritidshemmet anser att ledningen finns tillgänglig och är villig att lyssna. Personalen anser vidare att ledningen driver utvecklingsfrågor på fritidshemmet bland annat är ett utvecklingsområde nu att personalen ska beskriva sin verksamhet bättre för att kunna utveckla fritidshemmet. Personalen har tagit del av Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem" men använder lite tid för att reflektera och planera verksamheten utifrån en pedagogisk utgångspunkt och i förhållande till det nationella uppdraget. Personalen utvärderar sin verksamhet en gång om året i samband med framtagande av kvalitetsredovisningen. Fritidshemmet arbetar mycket med genusfrågor, vilket de anser är särskilt viktigt i ett mångkulturellt område. Informationen till föräldrarna och barnen om verksamheten sitter uppsatt i avdelningarnas hallar. Det delas även ut en informationsfolder på höstterminen om fritidshemmets verksamhet till föräldrarna. Personal, skolledning och föräldrar anser att den information som ges kan förbättras. Föräldrarna efterlyser mer och bättre information om verksamheten. Några diskussioner tillsammans med föräldrarna om fritidshemmets uppdrag har inte förts.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Ledningen är förtrogen med den dagliga verksamheten och tar del i verksamhetens utveckling genom att försöka driva olika frågor som rör fritidshemmen. Personalen behöver i högre utsträckning reflektera över och planera verksamheten utifrån en pedagogisk utgångspunkt och i förhållande till det nationella uppdraget i skollag, läroplan och Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem". Vidare behöver arbetet med att följa upp och utvärdera verksamheten utvecklas så detta sker med en större regelbundenhet än en gång per år. Arbetet med att nå ut med relevant information om verksamhetens innehåll och uppdrag till föräldrarna och barnen behöver förbättras.

Är omsorgen om barnen god?*Vad har Skolinspektionen sett?*

Samtlig personal som Skolinspektionen talat med menar att de ger barnen en god omsorg, vilket också bekräftas av både barn och föräldrar. Barngruppernas storlek och personaltätheten innebär, enligt ledning och personal, att de förmår hålla en god uppsikt över barnen både inomhus och utomhus. Det finns vissa möjligheter för barnen att dra sig undan för lugn och ro och lek i avskildhet, bland annat i det så kallade musikrummet, när det är ledigt. Morgonomsorgen, då barnen själva i lugn och ro tar sin frukost, ger en positiv start på dagen. Intervjuade föräldrar uttalar att barnen trivs, att personalen är fantastisk och har bra koll på barnen och att säkerheten och tillsynen fungerar väl. Barnen säger att de vuxna är bra och att det, om man blir ledsen, finns både vuxna och barn som tröstar. Det framkommer tydligt i samtal med barnen att personalen har arbetet mycket med att "alla barn får vara med". Arbetet med värdegrunden tar personalen bland annat upp på sina städsamlingar där barnen först får städa i lokalerna, sedan har alla tillsammans en samling där både eleverna och personalen har möjligheter att ta upp olika frågor. I samtal med barnen framkommer att de får hjälp av personalen om det händer något och barnen känner sig trygga på fritidshemmet. När det gäller tillsynen så finns enligt personalen och föräldrarna rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Enligt personalen har en del lokaler på fritidshemmet dålig ljudmiljö, föräldrarna bekräftar att barnen ofta är trötta när de kommer hem och att det kan bero på ljudnivån på i fritidshemmet. I granskningen framkommer att personalen har en tydlig ambition att uppmärksamma och stödja enskilda barn. Enligt både personal och skolledning är det på grund av begränsade ekonomiska och personella förhållanden, svårt att i tillräcklig omfattning ge särskilt stöd till de barn som behöver detta under fritidshemsvistelsen.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen av och säkerheten för barnen är god vid Aspnässkolans fritidshem. Personalen har goda relationer till barnen. Barnen behöver ges möjlighet att dra sig undan för lugn och ro i lokaler med lämplig ljudnivå. Rektorn måste säkerställa att de barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling, ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Skolinspektionens rekommendationer eller krav på åtgärder**Fastebolskolan**

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden vad gäller att erbjuda barnen en meningsfull fritid:

- De yngre barnens inflytande över och ansvar i verksamhetens utformning behöver öka.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller pedagogisk utgångspunkt för verksamheten:

- Informationen till föräldrarna vad gäller fritidshemmets verksamhet och uppdrag behöver förtydligas.
- Arbetet för att motverka traditionella könsmonster behöver systematiseras och stärkas.

Skolinspektionen bedömer sammantaget att omsorgen om barnen är god.

Sandviksskolan

Skolinspektionen bedömer sammantaget att fritidshemmet erbjuder en meningsfull fritid.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller pedagogisk utgångspunkt för verksamheten:

- Ledningen behöver säkerställa att alla anställda har kännedom om de nationella målen och kraven för fritidshemmet och att verksamheten utformas i enlighet härmed.
- Alla anställda behöver vara införstådda med verksamhetens planering och pedagogiska syfte.
- Arbetet för att motverka traditionella könsmönster behöver systematiseras och stärkas.
- Informationen till föräldrarna vad gäller fritidshemmets planering och syfte behöver förtydligas.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller omsorgen om barnen:

- Barnens möjligheter till lugn och ro vid måltidssituationen behöver förbättras.

Ulvsättraskolan

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden vad gäller att erbjuda barnen en meningsfull fritid:

- Barnens ansvar och inflytande över verksamhetens utformning behöver öka och den demokratiska processen behöver tydliggöras för dem.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller pedagogisk utgångspunkt för verksamheten:

- Fritidshemmets pedagogiska verksamhet behöver tydligare ta sin utgångspunkt i de nationella styrdokumentens mål och riktlinjer.
- Arbetet för att motverka traditionella könsmönster behöver systematiseras och stärkas.
- Informationen till barn och föräldrar om verksamhetens planering och uppdrag behöver förtydligas.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller omsorgen om barnen:

- Barnens möjligheter till avkoppling, lugn och ro behöver förbättras bland annat för att minska riskerna för att konflikter ska uppstå.
- Möjligheterna till nära och förtroendefulla relationer mellan barn och vuxna behöver uppmärksammas.

Kolarängskolan

Skolinspektionen bedömer sammantaget att fritidshemmet erbjuder en meningsfull fritid.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller pedagogisk utgångspunkt för verksamheten:

- Ledningen för fritidshemmet behöver tydliggöra för personalen verksamhetens egna utvecklingsområden i förhållande till de nationella styrdokumenterna.
- Arbetet för att motverka traditionella könsmönster behöver systematiseras och stärkas.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller omsorgen om barnen:

- Möjligheterna till nära och förtroendefulla relationer mellan vuxna och barn behöver uppmärksammas.
- Barnens möjligheter till avkoppling, lugn och ro behöver förbättras.

Aspnässkolan

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområde vad gäller att erbjuda barnen en meningsfull fritid:

- Insatser behövs för att även de yngre barnen ska ges möjlighet att delta i en demokratisk process

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller pedagogisk utgångspunkt för verksamheten:

- Personalen behöver i högre utsträckning reflektera över och planera verksamheten utifrån en pedagogisk utgångspunkt och i förhållande till det nationella uppdraget i skollag, läroplan och Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem".
- Arbetet med att följa upp och utvärdera verksamheten behöver utvecklas så detta sker mera regelbundet
- Informationen till föräldrarna vad gäller fritidshemmets innehåll och uppdrag behöver förtydligas

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområde när det gäller omsorgen om barnen:

- Barnens fysiska välbefinnande vad gäller ljudnivå behöver uppmärksammas.

Fritidshemmet och kommunen måste enligt 2 a kap. 3 § skollagen säkerställa att de barn vid Aspnässkolans fritidshem som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling, ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Huvudmannens ansvar

I denna granskning bedöms inte i sig kommunernas styrning och ledning av skolbarnsomsorgen. Inte heller kvalitetsarbetet berörs. Sådana bedömningar har emellertid gjorts i Skolinspektionens regelbundna tillsyn som för Järfällas del i slutfördes i oktober 2008 (se särskild rapport för skolbarnsomsorgen i Järfälla dnr 43-SV2008:215). Vid den intervju som i denna granskning genomförts med barn- och ungdomsnämndens ordförande, förvaltningens ungdomsdirektör samt programchef för verksamheter 6 – 16 år, framkommer att de ytterst ansvariga har en viss kännedom om fritidshemmens verksamhet och dess styrkor, svagheter och utvecklingsbehov i olika delar. Granskningen av kvaliteten i fem fritidshem i Järfälla kommun visar att det finns variationer mellan fritidshemmen när det gäller utbildad personal, graden av pedagogisk medvetenhet och i vilken mån barnen erbjuds en meningsfull och utvecklande fritid. Vidare varierar det i vilken grad kommunens fritidshem tolkar och utgår ifrån det nationella uppdraget, exempelvis uppdraget som handlar om att motverka traditionella könsmönster och demokratiuppdraget. Skolinspektionen konstaterar också att möjligheterna att kunna dra sig undan för att få lugn och ro är små vid några fritidshem.

Kommunen har som huvudman ansvar för att alla barn i Järfällas fritidshem, oavsett placering, erbjuds en verksamhet av hög och jämn kvalitet.

Uppföljning m.m.

Skolinspektionen begär att Järfälla kommun senast **den 20 september 2010** skriftligen redovisar vilka utvecklingsinsatser som har gjorts för att komma till rätta med de kvalitetsbrister som framkommit i denna granskning. Insatserna ska redovisas per fritidshem. Järfälla kommun ska vidare och senast **den 29 juni 2010** redovisa vilka åtgärder som har vidtagits beträffande Aspnässkolans fritidshem och de förhållanden där som gäller barn i behov av särskilt stöd. Redovisningarna ska sändas till Skolinspektionen, avdelningen i Stockholm, Box 23069, 104 35 Stockholm.

På Skolinspektionens vägnar

Peter Ekborg

Ann-Sofie Pihlgren

Tf avdelningschef

Undervisningsråd/Föredragande

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit undervisningsrådet Helene Roslund.

Bilaga

Författningsstöd till granskningens frågeområden